

BİR HARBİYELİNİN MİLLİ MÜCADELE ANILARI

Doç. Dr. Mesut ÇAPA

İstanbul'un işgalinden sonra aralarında milletvekili, gazeteci, asker, öğrenci ve sivillerin de bulunduğu bir çok kimse Milli Mücadeleye katılmak üzere Anadolu'ya geçmiştir. İlk zamanlarda Anadolu'ya karayoluyla gitmek daha güvenilir idi. Muhtemel bir çok tehlikeye rağmen, ilk geçişler İstanbul-İzmit ve Geyve güzergâhı üzerinden gerçekleşmiştir. Bu güzergâhı takib ederek Ankara'ya ulaşabilen Yunus Nadi ve Halide Edip Adivar anılarında¹, yolculuk serüvenlerinden bahsetmektedirler.

İstanbul-İzmit ve Geyve güzergâhını takib ederek Milli Mücadeleye kalanlardan biri de, henüz genç bir Harp Okulu öğrencisi olan Cevad Kâzım'dır². Onun gibi bir çok Harbiyeliyi Anadolu'ya geçmeğe zorlayan sebeplerin başında, Harp Okulunun işgal edilmesi ve nihayet bununla da yetinilmeyip kapatılması gelmektedir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ilk defa 1 Ocak 1920'de Halıcıoğlu'nda Mühendishane binasında açılan Harb Okulu, Nisan'ın ilk günlerinde işgal kuvvetleri tarafından basılmış ve öğrenime ara verilmişti. Öğrencilerden bir kısmı kurtarılabilen eşya ve teçhizatla birlikte Çengelköy'deki Kuleli İdadisi'ne taşınmışlardı. Harb Okulu eğitim ve öğretim faaliyetine 1 Mayıs 1920'den itibaren burada devam etti ise de, pek kısa sürdü. 5 Temmuz 1920'de işgal kuvvetleri burayı boşaltıp Ermeni yetimhanesi yaptılar³. Bunun üzerine öğrencilerden büyük kısmı, daha önce olduğu gibi Anadolu'ya geçmişlerdir.

Cevad Kâzım Anadolu'ya ilk geçen grup arasında yer almıştır. Anılarından anlaşıldığına göre O, daha önce Kuleli'yi bitirmiş ve işgal esnasında Mühendishane'deki Harb Okuluna devam etmektedir. İşgalden sonra, Mayıs 1920'de dört arkadaşıyla birlikte, Alemdağı'

¹ Yunus Nadi, Ankara'nın İlk Günleri, İstanbul 1955.; Halide Edip Adivar, Türkün Ateşle İmtihani, İstanbul, 1987.

² Cevad Kâzım, Şehid Yolunda (Milli Hatıralarım), Ankara 1924.

³ Harp Okulu Tarihçesi (1834-1945), Harp Okulu Matbaası, (t.y.), s. 45.

nda Kuva-yı Milliyeye, Küçük Osman Milli Çetesine, katılmıştır. Bu tarihten itibaren Geyve'de, Haziran'ın ilk günlerinde Ali Fuat (Cebesoy) Paşa kuvvetlerine kavuşuncaya kadar maceralı bir yolculuk yaşamıştır.

Anadolu'ya geçiş yolu üzerinde bulunan bu bölge bir yıl öncesine kadar daha da karışık ve tehlikeli bir durumdaydı. Asker kaçakları ile bazı Rumlar, Üsküdar'a bağlı Küçük ve Büyük Bakkal köyleriyle Şile Yeniköy'ü yöresinde çete faaliyetine girişmişlerdi. Çakır Yorgi ve Karabacak gibi Rumların idare ettiği çete mensupları Yunan ve İngilizlerden yardım görüyorlar, hatta bunlardan aldıkları vesikalarla İstanbul'da rahatça dolaşabiliyorlardı⁴. Bunlara karşı Yenibahçeli Şükrü (Oğuz), Dayı Mesut (Gürbüz), Fehmi (Yavuz) ve Hulusi (Demir) Beylerin çabalarıyla İzmir'in işgalinden önce Kocaeli'nde ilk silahlı kuvvetler kurulmuştu. Bir süre sonra başta Şile ve Yeniköylüler olmak üzere Kocaeli'ni Alemdağı'na kadar kasıp kavuran bütün çeteler imha edildi ve İstanbul-Ankara yolu açıldı. Alemdar Müfrezesi'nce Üsküdar ve yöresi Rum çetelerinden kurtarıldı⁵.

İşlerin daha düzenli yürüyebilmesi için faaliyet bölgesi kısımlara ayrıldı ve İstanbul'un işgali üzerine Karakol Cemiyeti'nce Anadolu'ya geçişleri kolaylaştırmak amacıyla bir Menzil Teşkilâtı kuruldu. Bu sahada Maltepe Atış Okulu komutanı Yenibahçeli Şükrü (Oğuz) Bey, Kocaeli Kuva-yı Milliye Komutanı ünvanıyla görev yapıyordu. Kadıköy mıntikasına Orhan Bey, Gebze'ye Dayı Mesut (Gürbüz), Şile'ye Yusuf Ziya (Şahap), Kartal'a İhsan, Beykoz'a Murat (Korsan) ve Kefken'e de İpsiz Recep komutan olarak tayin edildiler. Bunlara bağlı olarak çalışan yirmi iki seyyar grup bulunuyordu. Bu grupların bir kısmına yüzbaşı Fehmi (Yavuz), Yüzbaşı Hulusi (Demir), Teğmen Kâzım ve Teğmen Ali Beyler komuta ediyorlardı⁶. Alemdağı'nda görünüşte Kömürcü Müfrezesi şeklinde faaliyet gösteren, "bazen kendi kendisini te'dibe memur edilen Küçük Osman Milli Çetesi"de muhtemelen bunlar arasında yer alıyordu.

4 Ahmet Bedevi Kuran, Osmanlı İmparatorluğunda İnkılâp Hareketleri ve Milli Mücadele, İstanbul 1956, s. 786.

5 A.g.e., s. 787.; Fahri Can, "İzmir Suikasti Teşebbüsü ve Kara Kemal Bey", *Yakın Tarihimiz*, C. I, s. 169.

6 Fahri Can, "Birinci Dünya Harbinden Sonra İlk Milli Kuvvetler Nasıl Kuruldu", *Yakın Tarihimiz*, C. II, s. 28-29.; Miralay Mehmet Arif Bey, Anadolu İnkılâbı Milli Mücadele Anıları (1919-1923), (Yayına hazırlayan: Bülent Demirbaş), İstanbul 1987, s. 72.; Selahattin Tansel, Modros'tan Mudanya'ya kadar, C. I, İstanbul 1991, s. 138.

Menzil Hattı Üsküdar'dan başlıyor ve Geyve'de son buluyordu. "Geyve boğazından itibaren artık milli kuvvetlerle karşılaşmış ve aralarına girmiş bulunuyorduk" sözleriyle Yunus Nadi⁷, ancak burada rahat bir nefes alabildiklerine işaret etmektedir.

İşgalden sonra iki yol takip edilmiştir. Bunlardan biri Yalnızselvi, Dudullu, Samandra, Köseler, Tepeviran, Çalköyü, Ermişe, İkizce-i Osmaniye, Adapazarı, Doğançay ve Geyve; diğeri ise Kartal, Akviran, Köseler, Tepeköy, Keltepe, Adapazarı ve Geyve'dir⁸. Cevad Kâzım'ın aralarında bulunduğu kuvvetler, doğrudandoğruya bu yollardan birini takip etmemişlerdir. Yolda, Anzavur'un iki binden fazla Çerkes'le Kandıra'yı bastıklarını ve Çerkeslerin Adapazarı'ndaki vahşetlerini duyunca Kandıra'ya uğramadan güneydeki Nazlıköy'de konatmışlardır. Sayıları dört yüze ulaşan bu birliklerin yolda Demir Kaptan ve Dayı Mesut (Gürbüz)'la karşılaştıklarına bakılırsa Menzil üzerinde bulunan bazı köylere uğradıkları söylenebilir.

Bu bölgede ayaklanan kuvvetler Hendek ve Adapazarı'nı ele geçirince Geyve Boğazındaki ve Adapazarı'nın kuzeyindeki Kuva-yı Milliyeyi yok etmeye çalışacaklardı. Kendisine cephane desteği sağlanan Anzavur, Adapazarı yöresine giderek propagandaya başlamış ve kısa sürede taraftarlarını çoğaltmıştı. Daha önce İzmit Mutasarrıflığı yaptığı için bölgeyi çok iyi bilen Anzavur'a, yeni kurulan Kuva-yı İnzibatiye de yardımda bulunuyordu. 10 Mayıs'ta Adapazarı'nı, 13 Mayıs'ta da Kandıra'yı işgal etmiş bulunan ve böylece Menzil Hattını kontrolü altına geçiren Anzavur, daha sonra Geyve Boğazına yönelerek 15 Mayıs'ta Ali Fuat (Cebesoy) komutasındaki kuvvetlere saldırmıştı. Anzavur kuvvetlerini yenilgiye uğratan Ali Fuat (Cebesoy) kuvvetleri, 23 Mayıs'ta harekete geçip Sapanca ve Adapazarı'nı geri almışlardı⁹. İşte bu gelişmelerden sonra Cevad Kâzım dört yüz kişilik bir kuvvetle birlikte, Ali Fuat Paşa'nın emrindeki Kuvâ-yı Milliyeye katılmıştır.

Yeni katılan kuvvetlerin takip ettikleri güzergâhı tam olarak tesbit etmek mümkün değilse de, Geyve'ye gelinceye kadar uğradıkları bazı yerler şu şekilde sıralanabilir: Alemdağ, Polenezköy, Kandıra'nın

7 Yunus Nadi, a.g.e., s. 57.

8 Mesut Aydın, Milli Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri, İstanbul 1992, s. 139.

9 Şerafettin Turan, Türk Devrim Tarihi II, Ankara 1992, s. 168.; Ali İhsan Gencer-Sabahattin Özel, Türk İnkılâp Tarihi, İstanbul 1991, s. 106.

güneyinde Nazlıköy, Keltepe, Karpuzçatlatan Çağlayanı, Akhisar yaylası ve Geyve.

İstanbul'dan Anadolu'ya geçişte bazı tali yolların kullanıldığı da muhakkaktır. Kartal-Gebze-Kocaeli bölgesinden gündüz gizlenip, gece yürümek suretiyle geçen yolcular kayıkla Yalova'ya gelerek, buradan yaya olarak İznik üzerinden Bursa'ya gelmişlerdir. Bir çok subay bu yolu tercih etmiştir¹⁰. Birkaç arkadaşıyla birlikte Ankara'da Müdafaa-i Milliye Velameti emrine gönderilen Cevad Kâzım, "Bir ay zarfında Harbiyeli arkadaşlar Bursa tarikiyle Ankara'da toplandı" derken herhalde bu yola işaret etmektedir.

22 Haziran 1920'de Yunan saldırısının başlamasından sonra Anadolu'da düzenli birliklere olan ihtiyaç daha da artmıştı. Anadolu'ya geçen askeri öğrencilerin eğitimlerini tamamlamak ve subay eksikliğini tamamlamak üzere 1 Temmuz 1920'de Ankara'da Cebeci semtinde Abidin Paşa köşkü civarında Sunûf-ı Muhtelif Zâbitân Namzedleri Talimgâhı açıldı. İlk mezunlarını 1920 yılı sonlarında verdi ve Milli Mücadelenin sonuna kadar çalışmalarını sürdürdü. Anadolu'ya geçen Kuleli Lisansesinin çeşitli sınıflarındaki öğrencilerle yedek-subaylar bu talimgâhın ilk öğrencileri olmuşlardı¹¹. Cevad Kâzım'a göre, ilk açılışta talimgâhın seksen öğrencisi vardı. Beş ay sonra, muhtemelen 1920 yılı sonları veya I. İnönü Zaferinden sonra, yüz iki Harbiyeli diploma alarak cepheye gitmişlerdir.

Anıları dışında hakkında başka bir bilgi bulamadığımız Cevad Kâzım'ın daha ziyade Türkçülüğün etkisinde kalmış, vatansever ve duygulu bir genç olduğu anıları arasına serpiştirdiği şiirlerden anlaşılmaktadır. İzmir'in işgalinden kurtuluşuna kadar geçen dönemi kapsayan ve bir nevi günlük şeklinde yazılan "milli hatıralar"¹² sekiz bölümden oluşmaktadır. Belgesel bir nitelik taşıyan bu eser, Milli Mücadele ve inkılaplara gönülden inanmış bir Türk gencinin iç dünyasını yansıtmaları açısından da ayrı bir öneme sahiptir.

Cevad Kâzım 12 Şubat 1924'te yazdığı önsözde eserini şöyle takdim etmektedir:

"Bu eserimde hakikatin güzelliğini, sanatın inceliğine tercih edip, teşbih ve hayallere o kadar koyulmayarak, milli hatıralarımı açık,

¹⁰ Mesut Aydın, a.g.e., s. 149.

¹¹ Harp Okulu Tarihçesi (1834-1945), s. 45-47.

¹² Cevad Kâzım, a.g.e.

dumansız bir şekilde ve zamanında yazıldığı gibi anlatmak istediğimden, bu sadeliğin muhterem okuyucularımı memnun edeceğini ümit ederim.”

Biz de bu ümitle söz konusu anıları bazı değişiklikler ve düzeltmeler¹³ dışında aynen yayınlıyoruz.

“Şehid Yolunda (Milli Hatıralarım):

I

İstanbul; Bizans imparatorluğunun asî tahakkümünden kurtulub, bir Hristiyanın din-i İslamı kabul ettiği dakikanın ferahlığı ile içini titrettiği o ilk mukaddes gündenberi hiç tesadüf etmediği bir acıyla bugün kıvranyor.

O inkılâb tarihinde bir İslamdan ziyade islam olmağa gayret eden Osmanlılar; nurlu mefkuresiyle çanları düşürüp ibadetgâhlarda ne kadar mûnis ve manevî bir hisle inledilerse, bugün de yüzlerine ve dillerine yakışan aynı derin duaları aynı imanla, aynı tövbekâr ve günahsız mevcudiyet ve masumiyetleriyle hep bir gönülden inliyorlar:

— Anadolu'ya Yunan girdi!..

Beyoğlu'ndaki dünkü soysuz bir yığın palikarya akınından, bazen aramızdan hızla geçen fessileri yüzlerinin renginden belli... ve sormak istiyorlar; gâvurları kesecekler mi?..

Ayasofya ve Sultan Ahmet camiilerine doğru köprüden itibaren sıkışarak dalga, dalga uzanan halkın sessizliğinde yalnız tüyleri ürpercek kadar derin ve yaygın bir inilti var:

— Allâhüekber...

Çanakkale'de Galiçya'da kocasız, oğlunu gaib eden analar, Kafkas dağlarında nişanlısını şehid veren kızlar yüzlerinin masumiyetinden belli... Ah bunlar, bu mahşer Allah islam kafilesinin iman dolu sinesinde yanık birer ah gibi bunlar... Bunlar da; siyah parıltısıyla minarelerden yere ve göğe akseden mahzûn feryadlı yalvarışları candan duyuyorlar, bunlar da ağlaşıyorlar...

Günde beş vakit, mukaddes aşkla benliğinden ayrılarak tabiatın korkunç büyüklüğünde titreyen minareler bugün on binlerce islamın *Lailâheillallah*... sadasıyla vecde geldi.

¹³ Belgesel bir nitelik taşımadığı için şiirleri çıkarmak zorunda kaldık. Ayrıca 2 Teşrinievvel 38 tarihi, muhtemel bir baskı hatası sonucu yazıldığı dikkate alınarak 2 Teşrinievvel 37 olarak düzeltilmiştir.

On binlerce el semaya kalkdı... Herkes gönül yaşını avuçlarına akıtarak büyük ve milli varlığı tasdik etti,.. ferahlanıp, kurtulmak bir *münci* bulmak ihtiyacıyla bağırdı:

— Âmin...

Bugün her gönül hassas, herkes içli, her ruh şair.. Bugünkü gurûb hepimizi ağlattı...

Müslümanlar dağılınca Rumlar akşamın aydınlığını tulû' diye alkışlamaya başladılar...

Yüreklere dökülen karanlık ise; yarın muhakkak doğacak olan güneşin grubundan...

II

Fakat yarın... Onu beklemek güç...

Nikahlısını şehid veren şu verem kızın ay aydınlığına kemañçe-siyle beraber döktüğü yaşlar varken bir köşede mahzun olmamak, bugünkü acıları bu öksüz sestem dinlememek mümkün mü?...

İzmir'in işgali haberini getiren o meşûm gün bile, yataktan bugünkü kadar helecan ve tatsızlıkla kalkmamıştım; öğleye yakın bir arkadaşımız kan, ter içinde, gözleri yaşarmış olarak dershaneye girdi, sıraların üzerinde toplanıp onu dinledik:

— Azizim... dedi İstanbul işgal edildi, karşıdan kimseyi bu tarafa geçirmiyorlar, görmüyor musunuz vapur filan yok, ben kayıkla geçirim dedim. Bir rimorkör şitâbân gibi kayığa yaklaştı, resmî olduğu için darılacaklar zannettim halbuki kayıkçı da tevkif edildi velhasıl sabahtanberi dolaşdırmadıkları gâvur karargahı kalmadı; az daha deliğe giriyorduk, beraket versin Fransızca ile başımın çaresine bakın, bir tokatla kurtulduk ama alacakları olsun.

Harbiyeli arkadaşım sıranın üzerinde çocuk gibi ağlıyordu, dikkat ettim apoletlerini sökmüş elinde tutuyordu. Diğer arkadaşlar pencereye üşüştü, biraz sonra beyaz benizlileri, asabî yumruklarıyla parmaklıklardan ayrıldılar...

Şimdi dillerimiz tutuk yalnız bir aha muktedir...

Düne kadar Kuleli'nin pencerelerindeki parmaklıklara, dört senedir alıştığımız gibi alınımızı dayar, sağdan hisarlara, soldan tâ köprüye, ileriden de Tefvik Fikret'in Âşyanına kadar gözlerimizi uzatır, her sene dimağımıza böylece denizler, tepeler ve İstanbul'un grûb içinde her gün yeniden doğan minarelerinden zekâ ve feyz toplardık.

Vatana bihakkın hizmet etmek derecesine getirildiğim halde, bugün memleketimle beraber esir bulunduğumu hatırladıkça çıldırmak derecesine geliyorum. Demirlerinin soğukluğunda beynimizi dinlendirdiğimiz parmaklıklara başımı dayadığım zaman eskisi gibi geniş bir nefes alacağımı elimde olmayarak zan etmiştim.

Bir zamanlar memleketin asayişini ihlâl eden siyasetine bile Darülfünûnla beraber iştirâk etmiş olan Harbiyeliler, silahı cephanesi, mebzûl bombası elinde olduğu halde şimdi bu vaziyete seyirci kalmak mecburiyetinde.. Öyle ya, bu sükût da düşmanı korkutmaz mı, elbet bugün, yarın Kafkasda, Sivas'ta, canlanan kuvvetler Aydın zeybeklerine iltihâk eder, elbet ve muhakkak biz de onlara birkaçımızı feda ederek iltihâk ederiz, şu dakikada durduğumuz bile kabahat, belki de yarım saat sonra elimizden silahımızı alırlar, bizi mektebden koğarlar.

Arkadaşlarımı nasıl tahrik etmeliyim?.. Acaba içlerinden bizi ihbar eden olur mu... Hayır. Onlar görmediler mi ki:

İstanbul'dan evlerine dönen üç bin kişiyi vapurla Çengelköyü'ne yanaşırken bir tek İngiliz polisi kendi keyfiyle vapuru tekrar dolu olarak İstanbul'a çevirtti, onlar görmediler mi ki arkadaşımız yediği tokadın hicabetinden apoletlerini sökmüş ağıyordu, onlar görmediler mi ki: Daha demin; bir salaporya kayığının içine yığılmış bir sürü palikarya mektebin önünde latarnesini çalmağa başlayarak bağırıştılar... Hayır... Ben, beni bu hale getiren mektebimin güzel hatıralı penceresine tekrar çıktığım vakit alnımı bu demir parmaklıklara dayayarak eskisi gibi geniş ve düşüncesiz bir nefes almak için çalışacağım, bu uğurda ölürsem de hiç gam yemem. Beni herkesten ve herşeyden ziyade düşündüren nice hasas ruhlu genç kızlar vardır ki şimdi benim duyduğum aynı ihtiyaçla çırpınıyorlar, Bâkireler başta olmak üzere bütün Türk halkına yalnız ben değil bütün arkadaşlarım kurban olsun... Mukaddes gayelere Allah daima yardımcıdır.

III

Yüzme müsabakalarında Kandilli'den Ortaköy'e geçen Derneli Beşir; Anadolu'ya firar bahsinde de arkadaşlarımız arasında temiz yüreği, saf ve iddiacı kafasıyla yine ileride bulunuyor. Kendisine bir hafta evvel:

— Azizim... dedim, kendimize bu kadar güveniyoruz ama geçeceğimiz yollarda yüzmek para etmiyor... Bu şakam ona dokundu, görürsün... demek ister gibi başımı salladı, Akşama kadar hepimizden

ziyade dalgın ve asabî dolaştı, idmancı vücudunu rastgelene çarparak acı, acı gülüyor, haydin be ne duruyoruz diyor; Cevad, Sadi, Baha, Hayati, Refik, Necati, Danyal daha kimleri istersek hep hazırız, şöyle Alemdağı'nın bir kıyısından İngilizlere görünmeden çekip gideriz, Baha erkân-ı harbimiz olur, Refik kâtib, Sadeddin kahraman başta olmak üzere biz de muharib nefer, Cevad da bol bol şiir yazar İstanbul'a baka baka ağlar gideriz.

O akşam Beşir ve daha üç dört arkadaş gaib oldu.

Yüreklerde ibret ve ümit belirdi, idmancı Beşir'in Anadolu'ya firar ettiği haberi mektebde dalgalandı...

Ertesi akşam bir de baktık Hacı Beşir ve arkadaşları dönmüş geliyorlar, meseleyi anladık ki kaçmak öyle kolay kolay, dile geldiği gibi değilmiş.

İngiliz polisleri mektebin etrafında dolaşmağa başladılar. Bir gün evvel silah muayenesinde kendi elimizle seksen tane Alman maverzerini; kimden geldiği belli olmıyan bir emirle teslim ettik, İyi ki kahraman Beşir yoktu muhakkak bir gürültü çıkarırdı...

Şimdi ruhumda Anadolu kızları gibi tüten, ışıldayan iki yüz elli silahı Allah düşman gözünden saklasın, onları hemen kullanabilmekten ziyade arkadaşlar arkamızdan getirselers...

Dün Mühendishanede Harbiyeyi İngilizlere teslim ederken; tercüman diye yanlarında taşıdıkları bir Rum piçi ile çıkan münazaadan dolayı Burhan'ın üzerine süngü ile yürüyen İngiliz neferi, Burhan'ın çevik sıçrayışıyla hamlesini boşa salladı, Burhan'ın pantolonunu, ceketini yırttı geçti. Şu dakikada o İngilizin ağzını paçavra gibi yırtmak azmiyle, Burhan, Namık, ben, İhsan Mazlum; şafak sökerken Alemdağı'na girmiş, ve suretâ kömürcü Müfrezesi görünüb, bazen kendi kendisini tedibe memur edilen Küçük Osman milli çetesine iltihâk etmiş bulunuyoruz.

İhsan'la Mazlum diğer harbiyeli arkadaşlara rehber olmak için geri döndüler, topu topu elli kişiyiz, Alemdağı Kömürcü Müfrezesi Kumandanı mülâzım Mehmet; Küçük Osman çetesini tedibe memur edilen yirmi üç yaşında Küçük Osman'dır. Onu; başı kabak, ceketsiz birkaç sıra kurşunla otomatik mavzer tabancası belinde, derenin içine ayağını uzatmış, Erzurum şivesiyle bağıırken gördüm:

— Hapı yuttuğunuz mu vay... vay vay Ermeniler Ermeniler... Çetemiz efradı; muvaffakiyetleriyle meşhur; Beyşehir sabık kayma-

kamı Kâzım Bey gibi, vatanın; hainler tarafından idama mahkûm edilmiş sevgili efradından mürekkebe.

Şimdi hepimiz derenin kenarında, geniş ormanların arasında Kömürlü çadırlarımızın önünde ayaklarımızdaki çarıklara, belimizdeki fişenklere bakarak ve yüreklerimizdeki tehlikeli ferahlığa güvenerek şakalaşıyor, ilkbaharın geniş ormanı sarsan rüzgârlarının uğultusunda silah temizliyoruz. Ramazanın birinci gecesinin ulviyyetine sığınan İstanbul halkı da bize dua ediyor.

IV

Şehzadebaşı'nın; yıllardan beri her ramazan gecesini ruhları serinleten mahiyeleri, Ramazanın ilk gecesini kimbilir ne derin mâtemler içinde çırpınarak geçirdi, Minarelerden gözyaşı gibi süzülen o ilâhi ışıkların duruşundaki bütün acılığı sinesine çeken geniş duygulu İstanbul halkı kimbilir neler çekti...

Bunu düşündükçe uykunun gözlerimize girmeyeceğini bildiğimiz için dün gece başta Küçük Osman olduğu halde yedi kişi ormanlara daldık, niyetimiz; Polenezköyüne kadar gidip dönmekti.

Küçük Osman'ın bildiği daha korkunç ve karanlık bir yerlere daldık, yağmur çok yağıyor fakat gittiğimiz müddetce üzerimizi örten ağaçlarda kalıyordu.

İnce patikayı bir karış yükselten yapraklar; hazanlardan birikmiş ve şimdi zafere koşan ayağımıza nasib oluyordu.

Birbirimizi teker teker takip etmek mecburiyetinde idik, bazen sağdan sola, ağaçtan ağaca atlayıp uzanan dikenli dalları kasatura ile kesmeğe çalışırken gerilerde kalıyor birbirimizi karanlıkta ışıkla takip ediyorduk; Küçük Osman dilinden düşmeyen müntakim şarkısıyla beraber elinde bir dal tutuşturuyor bir müddet de öylece gidiyorduk.

Köpek seslerine doğru yaklaşıp, köyün; etrafı ağaçlarla örgülü geniş yolunu bulduk.

Korkularından bizi istikbâle koşan köylü gençler ve Alman kızları yanımıza sokuldu, üstümüz başımız tamamen değişmişti. Sakallarımız İzmir'in işgalinden beri kesilmeğe heveslenmemiş olduğundan, bidayette bilhassa genç kızlara korkunç görüldükse de oturup kalkmamızdan ve konuşmamızdan kim olduğumuzu tahmin edenler gittikçe çoğalarak

bize sormağa cesaret edemedikleri halde gözlerimize manâlı manâlı bakmağa ve genç kızlar da artık yanımıza sokulmağa başladılar. Fakat ne olursa olsun silah ve kurşunlarımızla sakallarımız, hele çarıklar ve külâhlarımız bizi bir türlü istediğimiz kadar mûnis gösterememişti. Köyün bütün kızları bu gece bizi eğlendirmeğe memur edilmiş gibi etrafımızı aldılar. Takımlarıyla kurulmuş beyaz örtülü geniş bir sofrada evelâ yemek yedik, bize hizmete kalkan kızlara karşı gösterdiğimiz nezakete ve yemeği yerken alıştığımız usûllere hayretle bakıyorlardı. Yemeğin nihayetine doğru Almanca birkaç kelime ile teşekkür de edince, şimdi onlar, kendi köylerinin adetlerini tenkid etmemizden korkmağa başlayarak salon âdâbına fazla riayet etmek istediler ise de köylü hallerini gözümüzden pek de saklayamadılar. Gece orada kalmamız için ısrar ettiler...

Ramazan olduğundan bahisle özür diledik ve silahlarımızı omuzlarımıza vurduk çektik. Küçük Osman fazla kaçırmıştı. Bizi ormanın çıkmaz bir yoluna ve istikametimizin de aksi cihetine doğru bir saat kadar sürüklemiş gitmiş...

Hiç patikasız bir yol, boyumuzdan büyük kütükler, dikenli orman sarmaşıkları üzerimize yığıldı, yine Küçük Osman'ın akına pusulaya bakmak gelmeseidi, İngiliz karakollarında sabahı edecektik. Vaziyetimizin fena olduğunu söyleyen Küçük Osman geriye ve hiç yolsuz bir tarafa doğru saptı. Kasaturalarımızı karanlıkta sağa sola sallayarak dikenleri ve dalları kesiyor, kendimize yol açıyorduk. Bazen birbirimizin ışığını işitemeyecek kadar geride kalınca kurtlar bile geçmeyen bu dikenlerin içinde can havliyle öyle bir sekiyorduk ki...

İki saat böylece ilerledikten sonra on dakikada ancak yanyana gelebildik. Burası biraz genişçe bir yerd. Hemen önümüzden bir su geçtiği sesinden belli oluyor fakat bir türlü görünmüyordu. Ben biraz ilerlemek istedim, Küçük Osman kolumdan yakaladı ve anlattı:

— Dostum burası müdhiş bir deredir, fakat ötesi ağaçlar, dikenler ve yapraklarla dolu... Ağaçlardan sarmaşıklar, dallar senelerce uzanmış, uzanmış derenin içine yığılmış sonra bu tarafa geçerek, başlamış bu ağaçlara sarılmağa, gündüz bile insan derenin sesini dinlemeden yürürse birdenbire dalların arasından çöküp gaip olmak ihtimali vardır. Oturun bakalım sabahı burada edeceğiz, başka çare yok.

Hepimiz sağdan soldan yaprak, dal topladık yakdık. Birimiz nöbetçi kaldı, sırt sırta verip yattık:

Sabahleyin ağaçların dibine büzülmüş; hava ağarsın diye bekleyiyorduk, hiçbirimizin aklına saate bakmak gelmiyordu, Küçük Osman'ı uyandırdık, hemen saatine baktı sabah olalı üç saat olmuştu. Ormanın en karanlık ve en korkunç bir yerinde idik, gündüz bile nasıl geçip gideceğimizi düşünüyordum. Küçük Osman üç el silah attı ve derhal aynı suretle cevap verildi. Her üç dakikada birbirimize bir kurşun sıkıyorduk ve daha yakından cevap alıyorduk. Yirmi dakika sonra orman acaib bir vahşetle çışırdadı, dikenlerin, dalların üzerinden sekerek, bağıarak Küçük Osman'ın sevgili çavuşu Aydınlı Ali birkaç zeybikle geliyordu. Dün akşam ayrıldığımız Kömürlü çadırlara yarım saat sonra kavuştuk.

Silahımı temizledim, pilavımı yedim, hatıratımı yazdım. Şimdilik şuraya büzüleceğim, İstanbul tarafında bir top gürültüsü var ama, aldırma.. öyle nümâyişlerden filan yılacak göz var mı bizde:

2 Ramazan 336

V

Konyalı Ahmed'in Küçük Osman'dan yediği tokatın acısıyla fıırdak gibi dönmesi halâ gözümün önünden gitmiyor, Kömürcü Müfrezesi mınkasında bulunan Çerkeslerin Üsküdar Mutasarrıflığına namussuzca ifşaatları İstanbul Merkez Kumandanlığına aks etmiş.

Polenez'den dönüşte Alemdağı ormanın ortasındaki şairane dikenlerin arasında geçirdiğimiz bir geceden sonra çadırlarımızın tahtası üzerinde de bir gecelik istirahat nasib oldu. Ertesi gün alelusül sade suya pilâbın başına oturacağımız sırada etraftaki nöbetçilerin nezareti altında iki esterli nefer geldi, Küçük Osman kendine mahsus olan soğukkanlılığı ve laübaliliği ile bunları karşıladı, neferlerin hiçbir şeyden haberi yoktu, halbuki getirdikleri kağıt Merkez Kumandanlığının, Alemdağı Kömürcü Müfrezesi Kumandanı Mülâzım Mehmet Efendi ile başçavuş Aydınlı Ali'nin Üsküdar Mutasarrıflığına kadar gelmeleri hakkında idi. Küçük Osman kağıdı okuduktan sonra havaya kaldırdı şetâterle:

— Hapı yuttunuz mu vay... vay diye bize bağıyordu. Birdenbire yüzünde beliren ciddiyetle neferlere "siz nerelisiniz" diye sordu. Birisi İzmirli diğeri Konyalı idi. Küçük Osman sordu:

— İzmir'i gâvur aldı, senin burada ne işin var hemşerim?

— Efendim; esaretten geldikten sonra İstanbul'da biraz çalışalım da çoluğu çocuğu geçindirelim dedik, dedik ama askerlik yaka-

mızdan koyuvermiyor ki memlekete biraz para göndermek nasib oldu, olmadı. Şimdi de cânım İzmir'e Yunan gâvuru girmiş bir çaresini bulup gitmek boynumuzun borcu beğim...

Küçük Osman gülümseyerek neferin omuzlarına ellerini vurdu:

— Haydi bizimle beraber...dedi.

Nefer derhal vaziyeti anlayarak; gönlüne ve gözlerine esaretten beri çöken intikam alamamak yesinden birdenbire silkinir gibi başını kaldırdı, sevinçle parlayan gözlerini açtı ve yanık sesi titreyerek Küçük Osman'ın ellerine sarıldı:

— Allah ömür versin beğim.

Sonra lâübâli, mesrûr ve mağrur nazarlarıyla etrafına bakındı, silah arkadaşları ona ümit ve şevk verdi, birdenbire kalpağını havaya fırlatarak bağırdı:

— Yaşasın... yaşasın yaşayın be hey!

Neferin gözleri yaşarmış, sesi kısılmıştı. Pilâv başına çağırdık, sevinçle yoldaşlarına iltihâk etti.

Bu sırada bir tokat sesi işittim, baktım Konyalı Ahmet yediği tokatın acısıyla elin yanağında bir kere döndü, Küçük Osman'ın karşısına yine dikildi, Küçük Osman haykırdı:

— Be herif... on lira alacağım var diye geri mi döneceksin... Konyalı Ahmet söylediğine pişman olarak afv diledi: cahillik ettim, diyordu. Küçük Osman gülümseyerek kalın omuzlarına ellerini vurdu.

— Haydi öyleyse babacan, vatan tehlikede iken İstanbul'un içinde karı gibi dolaşmak bize yakışmaz...

— Doğrusun beğim, ağzını öpeyim.

Öyle yemeğini yerken Küçük Osman'da biraz isticâl görüyorduk. Pilâvın başından kalktıktan sonra dereden bir su içti, arasına yaptığı gibi yine abdest aldı ve ceketini giyerken gerinerek bağırdı:

— Ali çavuş.

Ali Çavuş halâ atışdırıyordu, son kaşığı sıyırdıktan sonra kaşığın sapını sol eliyle poturuna sokmak için sol ayağını kaldırmış olduğu halde sağ ayağıyla sekerek Küçük Osman'ın yanına kadar geldi:

— Hayır ola beğim!

— Yeni gelen katırlarla beraber on bir tane hayvan oldu değil mi? Şimdi kadırlar, ve dört beygire cepbane sandıklarını yüklet,

ötekilere de kavurmayı, pirinci, iki saat içinde herşey hazır olacak gari gideceğiz, yol göründü ağa, binbahalım...

Bu son kelimeleri Erzurum taklidi yaparak ve daha hızlıca söylemişdi, arkasından da makamıyla bağırdı:

— Haydin serere çabuk askerler Bizden istikbal zaferler bekler.

Bir saat sonra; elli üç serdengeçti; Küçük Osman'ın yanında idik, içimizde kıyafeti değişmiş, esareti sade ak saçlarından belli olan erkânı harpler de vardı. Derhal haritalar açıldı, pusulalar çıktı, pergeller oynadı.

Küçük Osman'ın ve iki ümeranın da atı geldi zâbit arkadaşlarla yanyana, silahlarımızla başbaşa iki kafile bir köy istikametinde muhtelif yollardan hareket ettik.

İzmirli Ali vaziyeti tedkik için gece orada kalacaktı. Onu yalnız bırakıp ormanın sesiz kuytulduğuna daldık.

Beş on adım sonra geri dönerek ağaçların arasından baktım: Biraz evvel Kömürcü Müfrezesinin kışlağı olan bu yerde, Küçük Osman çetesinin efradını cezbeden ocağı halâ yanıyordu; gönlümün en derin arzusuyla haykırdım:

— Yan! Ey Anadolu kıyısında tüten mahzun ocak! Yan! İstanbul'dan, Trakya'dan hatta düşman içerilerinden senin cazibeni hiseden daha nice bezgin yürekler, canlar sana doğru koşuyor ve "Allah ocağımı söndürmesin" diye yalvarıyor...

İzmirli Ali arkamızdan bakarken elindeki çubukla ocağı karıştırdıkça ateş çoğalarak coşkun ulvî koyu dumanıyla gönlümüze arzumuz gibi cevap veriyordu:

— Türk'ün ocağı sönmez! Sönmez!..

VI

Her günkü altı saatlik yürüyüşümüz beş gündür bizi yağmurun altında bıraktı. Yeniköy Rum eşkiyalarının, atlı sürüleri bilmem nasıl oldu da bizden korktular. Küçük Osman:

— Hay kazlar hay bazen buralara kadar sokulan Arslan Bey çetesi mi zannettiler acaba, diyordu.

Mamafih ormanların arasında bazen kendi heybetimizden de mağrûr bir korku duyduğumuz vâki. Onların muhitinde cesaretle atılan beş altı el silah ümitlerinin hilâfında ve ancak Arslan Bey çetesinde vâki' olduğu Küçük Osman'ca malûmuş meğer.

Dün Karadeniz istikametine Kandıra'ya doğru yol değiştirdik; Abazaların namuslu cinsinden birkaç oduncu, Çerkeslerin Adapazarı'ndaki vahşetlerinden bahsederek önümüze düştüler; bize kılavuzluk ede ede ormanların içinde gizli yollardan beş saat dolaştıktan sonra Kandıra'nın kapısına kadar getirdiler ve önümüzden fırlayıp gaib oldular. Biz mola vermeyip de akşama keseceğimiz kuzuların lezzetini damaklarımızda şapırtata şapırtata daha bir çeyrek yürüseymişik kendimiz kurban olacakmışık! Topcu zâbiti olduğu uzun pantolonunun sökülmüş kırmızı zırhlarından ve alınının yüzünden daha beyaz olmasından belli olan silahsız bir adam koşarak yanımıza geldi. Arab Ekrem olduğunu söyledikten ve bizim kim olduğumuzu öğrendikten sonra Küçük Osman'la daha birkaç tanıdığını kucakladı ve meseleyi anlattı:

Bir çeyrek ilerimizde yani Kandıra'nın içinde iki binden ziyade Çerkes varmış, başlarında Anzavur Paşa denilen bir herifle kasabayı basmışlar, zâbit, nefer, jandarma ne buldularsa ipek çekmişler. Arap Ekrem de zorla kaçıp gelmiş. Küçük Osman'la Arap Ekrem'in etrafını almış dinliyorduk. Küçük Osman bir daha bağırdı.

— Hapı yuttunuz mu vay... vay, vay; haydin öyleyse tornistan, bu sefer Akdeniz'e doğru çocuklar din bakalım tabanları yağlayın.

Hızır gibi imdadımıza yetişen Arap Ekrem aramızda, birimizle şakalaşarak ilk defa gece yürüyüşünün korkunçluğuna daldık.

Küçük Osman atının üzerinden bağırarak gece tertibatı için hepimize vazifeler verdi. Yağmurlu ve çamurlu havada kısa ağaçlı bir orman ıslak yapraklarıyla bizi kucakladı. İlbaharın serinliğinde titreye titreye, altı saatin üzerine daha dört saat yürüyüş, çamurların içerisinde bizi müdhiş yormuştu. Bir Türk köyünün köpeklerini kovalayarak, kapılarını iterek kendimizi tamam bir saatte tanıttırdık, sabaha bir saat kala silahımızla, çamurumuzla ocakların başına çökerek birer köşede uyuduk kaldık.

Bu sabah getirdikleri şekersiz süt, ocağın isli bacasından aldığı kaymağıyla; dünkü açlık ve yorgunluğumuza bir ilaç oldu.

Öğleye kadar köyün bir kenarında yükselen tepeden etrafı tarasuda memur oldum. Mamafih itiraf ederim ki vazifemi unutmuş, benden daha şık olan köy çobanının koyunlarına çaldığı kavalın sesine dalmıştım.

Yarım saate kadar hareket edeceğiz, ben halâ ocağın karşısında yeni çarıklarımı kurutmakla meşgulüm, onlar ocağın bir kenarında

ve karşımda oldukça hatıratımı daha iyi yazıyorum, bu ilhama da şükür; ya; Kandıra'ya gidip de darağacına çekilseydim...

(Kandıra cenübunda Nazlıköy)

VII

İlkönce bize kapılarını açmayan Nazlıköy'ün nazlıları bile davuluyla, zurnasıyla peşimize düşüp bizi teşyî ettiler. Köylü kılavuzumuz bizi Adapazarı'na uğrağı olmayan yollardan, İzmit ovasının tam ortasında تنها ve köysüz yerlere çıkaracaktı. İlk gün dört saat kadar gittik ve Arap Ekrem'in tahminine göre hareket ederek bir tepeciğin üzerinde dört haneden ibaret olan bir köye sokulduk. Arap Ekrem tahmininde aldanmamıştı; Demir Kaptan ve Dayı Mesut çeteleri herbiri yüz elli küsur mevcudlarıyla o köyün civarında idiler. Rütbesi binbaşı olan Dayı Mesut iri ve uzun vücudu, kuzgunî simasıyla samanların yanındaki kağıya dayanmıştı; Demir Kaptan daha iri vücudu, genc ve kırmızı yüzüne yakışan sarı sakalıyla aramızda daha yüksek ve ateşli duruyor; Küçük Osman da küçük ve çevik vücuduyla hepimizi birer birer onlara takdim etmek için aramızda dolaşıyordu. Dayı Mesut'un maiyeti ekseriyetle Türk, Demir Kaptan'ın maiyetinin yarısından çoğu Arnavud idi. Muhtelif oyunlarla, daha geniş ve sâlim bir yürekle bir saat daha yürüyüp, dörtyüz kişi güle oynaya bir köye vasıl olduk, o gece emniyet tertibatı alarak mışıl mışıl uyuduk, ertesi gün erken uyandırıldık. Hava kuru ve güneşli, yolumuz da düzlük idi, o gün çarığım ayaklarıma pek ziyade yapışmış olduğundan, haberim olmadan kıvrılıp parmaklarımin ucunda artık toplanmıyordu, sağ elime de bir değnek uydurarak filintamı sol omuzuma ve sol elime bırakmışım. Sıkıntısız sekiz saat yürüdük, bazen pek ziyade yükselen dağların ilerisinde İzmit ovası görünüyordu, güneşin batmasını seyretmek nasib olmadan kısa ağaçlı bir gürgen ormanına daldık, dallar gittikçe çoğaldı, büyüdü. Hava karardıkça karardı, nihayet ceviz ve meyve ağaçlarıyla başlayan bir köye geldik. Zavallı kadınlar tepsi tepsi börekler yaptılar, çok zahmetler çektiler ama, çoğumuza yemek nasib olmadan uyuyuverdik.

Ertesi gün tertibatımıza daha ziyade ehemmiyet verildiğinden ve Çerkes köyleriyle, Anzavurculara ve Kuvayı İnzibatiyecilere yaklaşmış olduğumuzdan bazen hiç sessiz ve teker teker köyün etrafından aşip gidiyorduk.

Mekteplerde, kulüblerde gençlere hükümet aleyhinde bulduğundan İstanbul Hükümetince idame mahkum edilen sivil arkadaş-

larımızdan birisi, elinde silah olarak yalnız uzun bir izci sopasıyla, sırtına vurduğu ceketini ve iskarpinleri böylece yola devam ediyor, bütün geçtiğimiz yerlerde dilinden İstanbul'un kıymetli nezâheti eksik olmuyor, İstanbul'dan uzaklaştıkça bizi daha şimdiden hasret bırakıyordu. Tepelerden İzmit ovasını, fabrikaları ve şimendöfer hattını da görünce çıldırmak derecelerine gelerek demiryoluna kavuşur kavuşmaz eğilip öpmeğe karar vermişti, bu karardan yarım saat sonra o da benim gibi, güzel manzaralı, şiirli yollar uğruna yolunu şaşırıp birdenbire dört tane çakalın karşısına dikilse idi acaba şimendöfer aklına gelir miydi.

Silahımın sesini işitip de imdadıma koşan arkadaşlar arasında o da olsa idi, herhalde benim de ondan pek kabadayı olmadığını yüzümden anlayacaktı.

Ovaya vasıl olurken geçtiğimiz son köyde Çerkes ahali meskundu. Güneş batarken biz de ovaya iniyor arka arkaya dizilerek ileriden gelecek emre intizaren ilerliyorduk. Hava karardıktan sonra sigara içilmemesi emri tiryakileri düşündürdü, bir saat sonra beş dakika herkes olduğu yerde mola verdi, tekrar hareketimizde sağ taraftan İzmit kenarlarına yapılan fabrikaların etrafına dizilen Kuvayı İnzibatiye kuvvetleri cihetinden ve körfezdeki gemilerden projektörler ovayı taramaya başladı. Bittabi biz de durakladık ve fırsattan istifade ettikce cephaneye beygirlerini ve yüklü olan tüfekleri maskeleydik. Yarım saat de bu sayede dinlendikten sonra tam dört saatlik bir cebri yürüyüşle sulara ve nehre daldık. Şömendöfer hatını katederken eğilip öpen izci reisi arkadaşımız, ceketini giyerek, sopasını suya soktu, ve hep beraber bazen yarı belimize kadar dahi girerek beş dakikayı gecenin ayazında bir sene gibi geçirdikten sonra nehri köprüsüz geçmiş bulunduk, fakat bir sefer öyle bir dutluğa çattık ki, zıfırı karanlıkta burunlarımız her iki adımda bir, bir ağaca çarpıyor, tarlasından, çamurundan ayaklarımız bir türlü çıkmıyordu.

Yarım saat içinde birkaç kabile haline gelerek birbirimizi gaib etmeğe başladık.

Yakınımız ve ilerimizde yanan ışıklara doğru yaklaştıkça ve düdüklere çalındıkça birbirimizi bularak baştan başa taşlık olan bir köyden süratle geçip, köyün üst sirtlarında topladık. Rum eşkiyalarının merkezi olduğunu öğrendiğimiz bu köyden tekrar harekete gelerek karadağlara, kararmış gözlerimizi diktik; yılmaz azmimizle yarım saat daha tırmandık, ve şafak sökerken bu düzlükte, kaputlarımıza bürünüp yaş çimenlere uzandık, daldık.

Güneş doğduktan üç saat sonra hepimizi birer el dürterek uyardı, kollarımız ve bacaklarımızın arasındaki silahlara sarıldık, bizi mütemadiyen kavuran kızgın güneşe dualar ederek, İzmit'in tüten fabrikalarını, İstanbul'un on gün sonra bize bir daha görünen denizini arkamızda bırakıp Keltepe'ye tırmandık. Cephane ve erzak beygirlerimizi kaydıran karataşlardan aşarak dizlerimize çarpan sulara mukavemet ede ede ve ellerimizle hayvanları iterek, eşkiyalardan başkalarını tanımayan bu milli hatıralı bağı yanık dağlara tırmandık.

Öğle üzeri, Keltepe denilen bir boşluğa gelebildik.

Alemdağı'ndan hareketimizden beri pişirmek nasib olmayan yağsız pilava Keltepenin üzerinde atılan kaşıқта da ayrı bir lezzet olduğunu hissedemiyerek İstanbul'da ayrılmak istemeyenlere lanet..

Keltepe, 11 Ramazan 36

VIII

Keltepe'nin arkasındaki sık ve dağlık ormanlara inmeğe başladığımızdan itibaren Laz ve Türk köylerine kavuştuk.

Başta izciler reisi olduğu halde, şekersiz sütle, tuzsuz ayrandan usanmıyan yoktu. İzmit ovasına inerken bize zakkum balı iki liraya satan Çerkes köylüleri hemen hepimizi saatlerce sarhoş bırakmıştı. Baldan da gözümüz korktu, ilk defa bir okka şeker bu lira ile harbiyeliler partisine (şekersiz çaydan ve süttten) daha nefis bir (çaysız şeker) ziyafeti verildi.

Bu sefer de bir lokma buğday ekmeğine hasret kaldık. Yediğimiz mısır ekmeği gibi gittikçe sararacaklar diye insana korku geliyor, bereket versin Küçük Osman'ın kavurma tenekelerine, tevekküli değil bize yağsız pilavları vaktiyle yutturdu. Bir gün sonra izci reisinin iskarpinlerini köyün en körpe gelinine hediye vermek istedik. Ama kızcağzın ayağına dar geldi. İzci reisi elleri böğründe katılacak gibi gülüyor. Küçük Osman da:

— Ne gülüyorsunuz oğul... Laz uşağı bu... diyordu.

Öğleden sonra; o güne kadar hiç tesadüf etmediğimiz pek şairane bir yere geldik. Burası Karpuzçatlatan çağlayanı imiş.

Çatlak tabaklarımızı tedavi eden bu devrede tamam iki buçuk saatlik bir mola verildi. Kazanlar kaynadı, Arnavudlar bağırды, zeybekler zıpladı, kestane ağaçları devrildi, derenin durgun suyunda mavzerlerle balıklar avlandı, beygirler kişnedi, koşuldu. Oynadı ve oynanmakta...

Ben; on metre irtifaında bulunan çağlayanın kendini uçuruma atacağı yere yakın olan bir adacığa, izci başının uzun sopasıyla atladım, arkamda büyük bir kestane ağacı, önümde, hemen beni de uçuruma götürecektir şiddetle kayan köpürmüş sular, dayandığım ağaca ve bulunduğum adacığa çarptıktan sonra iki tarafımdan aşip önümde birleşen bu coşkun dalgalara doyum olmuyor. Ne olur burada akşama kadar kalsak da biraz da uyusak.

Gerçi bana; yazı yazmaktan uyumağa vakit yok. Fakat bugün pilava ilave edilen kavurmalı fasulyenin hatırı için yarıda kalan şiirimi bile feda ederim.

Eyvah... izci başının sopasıyla geriden koşarak atladığım bu adacığın şimdi neresinde koşup da, neresine değneği dayamalı, öbür tarafa nasıl geçmeli...

Asıl mühim mesele; pilavla fasulyeye nasıl yetişmeli.

Karpuzçatlatan Çağlayanı

14 Ramazan 36

IX

Herbiri tepede bulunan laz evlerinin dağlara yayılan köylerinde sade mısır ekmeğiyle geçinerek iki gün ateşli bir yürüyüşle Akhisar yaylasına vasil olduk. Milli çetelerin geldiğini köylülerden haber alan Akhisarlılar genç ihtiyar, kadın, erkek, memur, zâbit ellerinde küçük küçük büyük bayraklarla (ve davul zurnanın) imanlı ahengiyle bize doğru geliyorlardı.

Davulların sesine millî cenk duygusu kadar yakışan top sesleri sol tarafımızdan geliyor, Geyve köprüsünde Çerkesler ve Kuvayı İnzibatiyecilerle Ali Fuad Paşa kuvvetleri vuruşuyordu.

Anadolu toprağına ve Anadolu cephelerine kavuşan dörtyüz kişi İzmir'in işgalinden beri ruhlarında coşan bir ihtiyaçla koşarak istikbâl edenlere sarıldı, bayraklarını öptü, eğildi toprağına öptü.

Şarkılar söylenerek, davullar inleyerek, gönüller ağlayarak şehre girildi.

O gece memleket eşrafına beşer-onar misafir olduk. Ertesi gün sabahleyin top seslerinin çoğaldığı bir sırada, biz de ictimâ ediyorduk.

İki saat sonra, Geyve'nin taşköprüsü kenarında Ali Fuat Paşa:

— Merhaba arkadaşlar!

diyordu.

Hemen önümüzde yükselen büyük bir tepenin zirvesinde hareketler görünüyordu. Bizden de oraya lâzım olduğu kadar kuvvet ayrılıyordu. Arap Ekrem, uzun sarı keten pantolonunun kopmuş kırmızı zirhlerinin şerefini omuzlarındaki silahıyla müdafaa etmek üzere ortaya çıktı, eli kişi kadar aldı, cephanesini ikmal etti, ayağının tozuyla dağa sarıldı. Küçük Osman arzusuyla yine Beykoz üzerindeki milli çete teşkilatına memur edildi.

Dayı Mesut, Demir Kaptan maiyetleriyle beraber sağ cenahda vazife aldılar.

Birkaç arkadaş, yeni teşekkül eden Müdafai Milliye emrine Ankara'ya gönderildik.

Bir ay zarfında Harbiyeli arkadaşlar Bursa tarikiyle Ankaraya toplandı. Millet Meclisi'nin ilk ictimânda seksen mevcudlu talimgah bütün varlığıyla yaşadı.

Birinci İnönü zaferini Harbiyeliler, Ankara'yı inleyen sevinç yaşlarıyla tesid ederken ruhlarında bir üzüntü vardı. İlk milli zaferin amelleri olamamak... Beş ay birçok yoksuzluklar içinde Cebeci'nin tepesinde, Ankara'nın etrafında, hakiki bir hevesle yıprandı, Hamdullah Suphi Bey'i daima aralarında görerek, nasihatlarını dinleyerek daha çok genceldi. Hamdullah Suphi Bey; "Sizler daha Şark güneşi doğmadan anavatana koşunuz, bugünkü güneş sizsiniz" diyordu. Bir gün: Yüz iki Harbiyeli, Fevzi Paşa'nın elinden şehadetnamesini aldı ve milli Türkiye'nin Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın elini sıkarak ahd ü peymân ederek cepheye dağıldı.

2 Teşrinievvel 37

X

Üzerimizde dolaşan düşman teyyarelerinin, Soğucalı'nın sık ağaçlarında gayb olan çadırlarımıza tahmini olarak bıraktığı bombalar tam yerini bulmuştu, neferlerden yaralanan, hayvanlardan ölenler vardı. On metrelik muhitine kadar çamurlu, kara taşlı bir çeşme etrafında köylü kadınları çeşmeye üşüşmüşler, su dolduruyorlardı. İki bomba da buraya düştü, gözümün önünde kopan feryattan sonra arkadaşlarla oraya koşduk, nankör tâli' bir sürü ihtiyarlar ve bilhassa ölmek için cepheye gelen bizler varken yine, iki genç kızın kanına

girmişti; ikisi de ölmüş; bir neferle bir de çocuk yaralanmıştı. Anadolu halkının yaralarını sarmak yine bizim vazifemizdi, bu penbe ve kanlı göğüsleri derin yaşlarımızla sardık, ocağının başına teslim ettik!

Yarabbi, b.z kanımızı cephelerde seve seve dökmek için geldiğimiz halde bu masum kızlardan aldığın kanlar haksız değil mi? Bunları İslamın başına bir ders olarak veriyorsan sen de aldaniyorsun. İşte şuracıkta hiçbir şeyden haberi olmayan saf köylü temiz kalbiyle senden imdad bekliyor, dilinde senin bahsettiğin Kurân'ın duası var Fakat ne çare ki okuduğunun hakiki manâsına vâkif değil, o yalnız senin kelâmını zikir ettiği için senden meded istiyor.

Sen, benim Kurân'ımın manasıyla hareket edin diyorsun, bizi irşâd edecek sarıklılarsa, sâde eğilip doğrulmayı, sâde cennetle cehen nemi telkin ediyorlar; Yarabbi başımıza böyle gözümüzün önünde aldığın masum kanlı dersler değil, belâsız bir hakim gönder, doğ duğum günden beri hep o sarıklıları dinliyor, hep Kuran'ımı oku yorum, ve halâ gazab-ı İlahîden kurtulamadım; gâvurdan dayak yiyorum.

Bana mürşid, bana hakim olacak Avrupa medeniyetine ne zaman ellerimi, uzattımsa sarıklıların gözlerinde, dillerinde, başlarında yanan cehennemle korkutuldum. Bu saf köylüleri, evvelâ o sarıklı lardan kurtar, o cehennem korkusundan kurtar, onlar da bir kere cenneti görsünler dünyayı görsünler, biraz olsun bugünkü sarıklıları dinlemeyelim; sen biraz olsun bu hususta da gafûr-ür-rahîm ol! Ve ondan sonra biz itiraf ederiz. Biz kendimiz senden gazabı İlahî dileriz Yarabbi!

Bu derdlerimi arkadaşlarıma bir hayli yandım; akşamın serin liğinde Mangaltepenin şarkındaki Evliya fakıta doğru ilerledik, ağır yaralıları taşıyan kağnıların başında köylü kadınları vardı. Kağnıların gürültüsü içinde iniltisi gaybolan mecruhlardan birisi su diye bağı rıyordu. Mataramı onlara boşalttım, en sonra içen, kolumun üzerinde ruhunu teslim etti, bir kenara gömdüler, mataranın dibinde kalan bir yudumu da bu mechûl şehidin mezarı başında ben içtim, ve; gönlüme doğan intikam yaşlarıyla ayrıldım. Çok duramazdık düşman ilerli yor, biz çekiliyorduk.

İstanbul'un ve Anadolu'nun yanık feryadını yüksekte dinleyen Haymana sırtları kucağında biriktirdiği kahramanlarla mağrur bir vaziyet aldı.

Ağustos'un sekizinci ve dokuzuncu günü, gece harekâtıyla fırkalar yerinden oynadı, Fevzi ve İsmet Paşalar kıtaatı teftiş etti, Başkumandan cephele dolaştı. Külliyyetli topcu ve piyade mermisi genç-ihiyar, kadın, erkek, Anadolu'nun ortasında doğan binlerce hamiyetli kalbin üzerinde cepheye akın etti.

Ağustos'un onuncu günü düşmana ansızın yapılan taaruz imanları birleştirdi, o gün akşama doğru taraf taraf alevler ilerdeki ve etraf taki köylerde çoğaldıkça çoğaldı, düşmanın ricaat eserleri beliriyor, fakat mermiler üzerimizden eksik olmuyordu. Ertesi gün düşmanı, yakıtığı köylerin alevleri, harabeleri içine göme göme çiğnedik ve koğduk.

İlk yaramın açıldığı, vatan için akan kanımın ilk damladığı Çaltepe'de yine tutunmak isteyen düşmanı, Sağucalı'nın ağaçları ve harabeleri arasına kadar sıkıştırarak mahv ve prişan ettikten sonra Sakarya'nın öbür tarafına atıp Yıldıztepe'den; intikam ve acılarımızın gururuyula geniş bir nefes aldık, Yıldıztepe'nin adını bir kat daha takviye ettik. Etrafımızda parlayan şühedânın ruhu: Yıldıztepe'in etrafında parlayan hilâlden başka birşey değildir.

Bu zafer orduya bir başka ruh, geniş bir kalb, ve o kalblere tekrar; sönmez bir iman ve maneviyat bahşetti.

Önceleri kolumda; ve gitgide beynimde sızlayan yaram, düşmanın misket parçasındanmış; bununla iftihar ederken şimdi başucumda yaramı saran ve beni cidden hassas kalbiyle ruhen tedavi eden hamiyetli genc muallimlerimizden Hamiyet hanıma naçiz hatıratımda teşekkür etmeden geçmeyi nankörlük birilim.

15-10-37

Ankara Hastahanesi

XI

Tam bir sene; Türk zaferi yolunda sesli sessiz çalıştık, babalarımın yattığı Karahisar'a yapılacak ilk taaruzda bulunmak azmiyle Garb Cephesinde kumandanlarımdan müsade aldım. Tayin olduğum kıtayı Karahisar zaferiyle karşıladım.

Kendi vatanında, kendi şehrinde boğazı sıkılan, kalbi ezilen, ruhu tahkir edilen Karahisarlı, dün aldığı geniş nefesle benliği gibi kabaran kalbi üzerinde yirmi dört saattir bizi taşıyor.

Davul zurnanın imanlı ahengine ve bu ahenge maneviyatımız kadar yakışan kurtuluş şarkıları, el şakırtıları, yürek çarpıntılarına bakılırsa...

İlk ve son defa rakı ile kirletilmiş çehresi asil sokakların başına kadar on dört aydır yeni çıkabilen genç kızların saf gözlerindeki mağrur tebriklere bakılırsa...

Halsiz alevi, ölgün dumanı halâ tütén yanık harabelerin, kırık-yıkık dükkanların, yıldızı ancak Müslümanlara görünen güya kirletilmiş camilerin önünde, eşiğine, minarelerinde orduyu selamlayan Karahisarlının; elini bağına vurduğu zaman çıkan sese bakılırsa...

Son felaketten kurtulan temiz dualı ninelerin görgülü yüzündeki buruşuklardan, ihtiyar babaların titrek nurani sakallarından gururla süzülüp Hakka karşı göğe açılmış ellerine damlayan hasretli sevinc yaşlarına bakılırsa...

Kendi vatanında, kendi şehrinde boğazı sıkılan, kalbi üzülen, ruhu tahkir edilen Karahisarlılar, dün aldığı geniş nefesle benliği gibi kabaran kalbleri üzerinde orduyu daha asırlarca taşıyacak kadar sarsılmaz bir ruhun kahraman sahibleri, yılmaz yıkılmaz insanlarıdır.

Bu milletten yetiştirdi bu orduya baş,
Bu imanla ordumuz sönmez arkadaş!

27-8-38 Ramazan

XII

Milletimin zaferi yolunda gönlüme dolan tatlı acılar, beni; genç yaşta, bahtiyar bir ihtiyar haline koydu.

Etrafından ve içinden geçtiğimiz köylerin toprak ve alev yığınları üzerinde esmer bacaklarıyla cırıl çıplak bizi karşılayan ahalinin genç kaldığımız söylemek isteyen bir zavallılık hüznüyle boyunları bükük, gözleri yaşlı otomobil ve arabalarıyla esir edilen düşman generalleri geçerken Akhisar'ın alevleri arasından bağırarak, üzerlerine atılan ahaliye karşı bu hünhârlar halâ gülüyor, halâ düşmanlık gösteriyorlar.

Karahisar muharebesinin en şiddetli zamanlarında otomobilin içinde üstü başı, yüzleri gözleri belli olmayacak kadar tozlanan Başkumandan ve İsmet Paşa, aynı hırs ve intikamla yürüyüş kollarıyla beraber İzmir'e doğru koşuyor.

Otomobilin tekerleri önüne atılacak gibi sokulan; canından bezmiş ihtiyarlar ve genç kızların yanaklarından akan yaşlar, dudaklarında titreyen dualar, aramızdan gelip-geçen paşalarımızı da, bizi de ağlatıyor.

Mola verilen köylerde, zâbitan ve efrâda taze üzüm taşıyan genç kızların, çocukların candan hizmetleri, ağlayan yüreklerimizin med-yûniyet hissini çoğalttıkcâ köylünün kıymetini bir daha anladık. Sefaletlerini unutarak Mehmedciklerin zaferine gönül bağlayan Anadolu halkının aşkıyla şehit olan kardeşlerimizin kanları boşa gitmedi diyerek, bu yolda tekrar tekrar kurban olmağa azm ettik. Kırkağaç zeytinlikleri arasındaki ufak bir Hristiyan köyüne taşınan muhacir köylülerden temiz ve güzel bir kızcağızın yaralı kalbime bıraktığı unutulmaz hatırasını Türk halkına olan meftûniyetim gibi öldükten sonra da yâd edeceğim.

Tam üç sene sonra, köyünden geçen muzaffer askere canından bir hediye olsun diye, kova kova su taşıyan Emine:

Kısa boylu, etine dolgun, yuvarlak çehreli, çenesi ve gerdanı birbirinden beyaz iki dalga gibi mağrur, kapalı göğüsündeki altun dizisinden bir güneş bu mağrur dalgalara renk vermiş, seyrek kırmızı güllü beyaz entarisi yıpranmış ve kolları kısalmış, tombul bileklerine gömülen üzeri birer yeşil camlı, etli gümüş bilezikleri pek sade güzel, belinden aşan sırma örgülü saçlarının uclarında birer küçük altun, Anadolu kızlarının Türklüğüne meftûn gönlüm gibi bağlı, saçlarının yarısını ve yanaklarını örten, sevinçle bititreyen kırmızı ibrişim dudaklarıyla penbe çenesini örtmeyen temiz beyaz başörtüsünün rengi kalbi kadar saf, köyünden geçen muzaffer askeri bu tertemiz örtüsüne, bembeyaz kalbine bürünerek karşılıyordu.

Efrad arasında fırsat bulup da, iki senelik mütehassir iştihamla Emine'nin elinden doya doya bir kupa su içmek istedim; gazanferlerden birisinin bana uzattığı dolu kupayı aynı hasretle içtikten sonra; yanımdakilere hayretle sordum:

— Elinden su içtiğiniz kızın ismini biliyor musunuz?

Bir nefer cevap verdi:

— Biliyoruz efendim.

— Ne imiş bakayım?

— Sorarız efendim.

Ve seslendi:

— Kız senin adın ne... zabit soruyor.

— Nedecek... Emine...

Bir nefer:

- Nişan verecek de önden soruyor kız.
Emine'nin etrafında neferler azalmıştı, yaklaştım:
— Emine bir su da bana verir misin?
Hemen kupayı doldurdu:
— Neden vermeyim... Al. Afiyet olsun, iç.
İçtim ve cân-ı gönülünden:
— Ölmüşlerinin canına değsin Emine.

Emine içini titrete titrete çekti; ben de olduğum yere düşecek kadar baygın gönüllü düştüm. Ölmüşleri hatırlatacak sıra değildi, pişman oldum... Yarısı yanmış saman yığınlarının yanındaki yanık, kırık kağına dayandı, yalnızdık.

Emine kederli gözleriyle yesimi anladı ve içli bir hasret örtüsüyle sordu:

- Senin de ölmüşlerin mi var çavuş?

Benim gözlerim kadar yaşaran Emine'nin gözlerinden düşen damlalara teşne ettim. Cevap verdim:

- Olmaz mı kuzum hiç!?

Acele kupasını doldurdu ve hasta gibi içti, aldığı geniş nefesle ferahlayan açılan kalbi sanki göğsünden taşacaktı, Emine'nin derdlerini dinlemek işime gelmiyordu, çünkü ne söylese gücüme gidecekti:

Hep Emineleri bırakıp da çekilen biz değil miydik, Emine babasının kaybolduğundan bahsetse babamın sağ oluşu beni üzecek...

Emine; anasının tarlada çift sürerken süngülediğini söylese, anamın da bu zamanlarda bir çiftci kadını olmayışı bana azab verecek, Emine; cihazının kamış damlı urubeleriyle beraber yandığını söylese; benim de yüreğim yanacak. Emine; nişanlısının bağ yolunda şehid edildiğini söylese, bu manzarayı göreceğime, işiteceğime kurşunlardan birisinin beni şimdiye kadar şehit etmemiş olması derdiyle öleceğim.

Emine daha ne diyecek. Acaba bunlardan daha çok hafif bir kederi olabilir mi?

Anadolu yavrularının üç buçuk senedir yürekleri bu kanlı azablarla tirmalanmadı mı.

Tarihin tekerrür vakalarından en menhûsuna giriftâr olan alnı kara yazılı Anadolu değil midir.

Emine'nin daha zaif derdlerinden değil, korkuyordum ki daha büyük, çok siyah bir derdi olmasın...

Gözlerimizden akan bir damlalık lahzada kalben, ruhen binlerce üzüldükten ve birbirimize milyonlarca intikam ve ibret dersi sunduktan sonra bir kupa su daha içtim ve can-ı gönülden:

— Varol Emine.. dedim... içini çekerek:

— Sağol çavuş.. dedi.

Bu sırada yakın minarenin arkasından yükselen muzaffer ilahilerle hücum taburu geliyordu. Kan-ter içinde iki büyük destiyi candan hediye eden Emine, askerleri görünce destileri tekrar doldurmak üzere geriye döndü. Gözlerden bir damla yaş akımı zaman kadar tanışıklığını unutuyor diye korktum. Hayır tekrar geriye döndü. Anadolu kızlarının Türklüğüne aşık gönlümün susadığını ilhâm; ancak onun saf mahcubiyeti, afif gülümsemesiydi, bunu çok görmedi. Sonra yüzünü öbür tarafa çevirip ayrılırken:

— Sana bir nişan vereyim mi Emine, diye sordum.

— Çavuş a.. ben nişan, nedece, sen sağol.. siz sağolun:

Ah.. gâvurun bize ettikleri... Öyle bir çılgınlıkla uzaklaştı ki.

Ah... Emine bu kadar genç olmasa idi de derdleşme idik; fakat ben gözlerden bir damla yaş akımı zaman kadar tanışıklıkla son çılgılık arasındaki korkunç uçurumu idrak etmiştim. Korktuğum başıma gelmişti, Emine o gülüm Emine.. daha büyük, en büyük, çok siyah derdlerine... derdlerimize uğramıştı.

Emine; alnında mahcup hilâl; elleri yüzünde belki ağhyarak.. affettim..

Uzaklaştı..

Sırma saçlarının ucunda; Anadolu kızlarının Türklüğüne aşık, gönlüm gibi bağlı, küçük altunları belinin üzerinde sallaya sallaya kamları yanmış, toprakları kalmış obasına; saadetinin yuvasına koşarken arkasından baktım ve bugünkü zaferin bahasını biçerek, çok acı yutkundum ve çok acı ağladım...

Anadolu'ya Yunan bastığı gün, Ayasofya ve Sultanahmet camilerine doğru ve köprüden itibaren sıkışarak dalga dalga uzanan halkın sessizliğindeki tüyleri ürpertecek kadar derin de baygın inilti bugün çıldırmak derecesine gelen yüreklerde sevinçlerle haykırıyor:

— Yaşasın Mustafa Kemal Paşa, yaşasın Türk ordusu.... Çanakkale'de, Galiçya'da kocasını oğlunu kaybeden analara, Kafkas dağlarında nişanlısını şehit veren kızlara İnönü'nde Sakarya'da kocasını oğlunu kaybeden analar, Mangaltepe'de, Duatepe'de, Ayıntab'da nişanlısını şehid veren kızlar da iltihâk etmiş, yüzlerinin masumiyetinde canlanan sevinçleriyle orduyu istikbâle gelmişler; bunlar İslam kafilesinin iman dolu sinesine artık yanık birer ah gibi değil, sade birer ibret gibi bakışıyorlar:

Dört sene evvel siyah parıltısıyla minarelerden yere ve göğe akseden mahzun feryadlı yalvarışlar, Türk askerinin İstanbul caddelelerinde dolaşarak ufukları parlatan süngüsünün nûru içinde şükran dualarıyla inliyordu.

Günde beş vakit mukaddes aşkıyla benliğinden ayrılarak tabiatın korkunc büyüklüğünde titreyen minareler, dört sene evvelki gibi bugün de on binlerce İslamın Lâilaheillallah sadasıyla vecde geldi. On binlerce İslamın mukaddes sancağının rengi artık siyah dalgalarla değil, milli zaferin *müncisi*: *Mustafa Kemal ve ordusu* kadar nurlu bir kızılılıkla dalgalanıyordu..

On binlerce el bu medyûniyetle semaya kalktı, herkes gönlündeki sevinc ve hürmet yaşlarını askerlerinin, muzaffer oğullarının avucularına akıtarak milli varlığı bir daha tasdik etti; bulduğu ferahlığı, kavuştuğu *münciyi* bahşeden tabiata ve orduya kurban olmak ihtiyacıyla bağırdı:

— Elhamdülillah...

Alkışların, konfetlerin, çiçeklerin içinde sevinçle yaşaran gönlüm hamd ü sena ederken, gözlerim; sürünmek için şehid Küçük Osman'ın toprağını aradı. Bu iştiyakla ellerimin sarıldığı bayrağı öptüm... öptüm...

Nişanlısı şehit olan mukaddes kızcağızların öksüzlükleri birden gönlüme yığıldı, bunlara teselli bulmak ihtiyacıyla ağladım, ağladım...

Beklemeyiniz artık masum nişanlılar.

Onlar kalbinden akan zaferle nişanlılar.

6 Teşrin-ı evvel sene 39."